

Теорія і методика професійної освіти

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.17780089>

Формування ключових компетентностей та комунікативних навичок у військових капеланів в контексті військової освіти

Жолтікова Галина Олександрівна

викладач кафедри стратегічних комунікацій та прикладної лінгвістики

Центру стратегічних комунікацій Навчально-наукового інституту

інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій

Національної академії Служби безпеки України, Київ, Україна,

[https:// orsid: 0009-0005-8594-3140](https://orcid.org/0009-0005-8594-3140)

Прийнято: 15.11.2025 | Опубліковано: 30.11.2025

Анотація: Формування ключових компетентностей у військових капеланів набуває особливого значення в умовах повномасштабної агресії РФ на території України. З початком війни у 2014 році військове капеланство не було запроваджено як ключовий напрямок забезпечення життєдіяльності військових підрозділів. Лише з 2022 року військова капеланська діяльність набула постійної основи в інституціях сектору безпеки і оборони України. Дослідження у статті присвячені процесам щодо підготовки та формуванню специфічних навичок у військових капеланів. Переважна більшість представників капеланства у військових підрозділах не були дотичні до військової служби. Знання та уміння, необхідні на посадах офіцерського складу потрібно набувати швидко та якісно. Адже військовий капелан в сучасних умовах не лише виконує духовно-психологічну підтримку особового складу, а й має нести службу в пункті дислокації підрозділу, в тому числі й в умовах бойових дій. Капеланство – це

найбільш інноваційна форма служіння, яка покликана забезпечувати духовні потреби військовослужбовців та загальний морально-психологічний стан підрозділу. Тож підготовка військових капеланів потребує ретельних підходів у формуванні відповідних компетентностей під час навчального процесу у вищих військових навчальних закладах. Військова освіта передбачає ті компетентності, які необхідні для ефективного виконання пастирських, комунікативних, психологічних та військових напрямків діяльності. Враховуючи чотири головні напрямки капеланства – забезпечення, сприяння, порадицтво, піклування – військова освіта створює перелік необхідних дисциплін, серед яких військова психологія та військова педагогіка. Враховуючи військову компоненту, підготовка здійснюється в межах дисциплін: «вогнева підготовка», «тактика бою», «тактична медицина». У статті визначено основні компетентності для таких фахівців: навички кризового консультування, емоційної підтримки, емпатії, комунікації в екстремальних умовах, знання військової науки, морально-етичного орієнтування.

Ключові слова: військовий капелан, комунікація, кризова комунікація, професійна військова підготовка, військова служба, психологічна підтримка підрозділів.

Developing key competencies and communication skills in the military chaplains in the context of military education

Zholtikova Galyna Oleksandrivna

Teacher at the Department of Strategic Communications and Applied Linguistics,
Centre of Strategic Communications, Educational and Scientific Institute of
Information Security and Strategic Communications
National Academy of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
<https://orsid: 0009-0005-8594-3140>

Abstract: *The development of key competencies in the military chaplains is significant in the context of Russia's full-scale aggression on the territory of Ukraine. When the war began in 2014, military chaplaincy was not introduced as a key area of support for military units. It was only in 2022 that military chaplaincy became a permanent feature of Ukraine's security and defense institutions. The research in this article focuses on the processes of training and developing specific skills in military chaplains. The vast majority of chaplains in military units had no previous experience of in military service. The knowledge and skills quickly and efficiently. After all, in modern conditions, a military chaplain not only provides spiritual and psychological support to personnel, but also has to serve at the unit's deployment point, including in combat conditions. Chaplaincy is the most innovative form of service, designed to meet the spiritual needs of military personnel and maintain the overall moral and psychological state of the unit. Therefore, the training of military chaplains requires a careful approach to the development of relevant competencies during the educational process in higher military educational institutions. Military education provides the competence of pastoral, communicative, psychological and military activities. Taking into account four of chaplaincy – provision, facilitation, counselling and care – military education creates a list of necessary disciplines, including military psychology and military pedagogy. Taking into account the military component, training is carried out within the disciplines of «fire training», «combat tactics», «tactical medicine». The article defines the core competencies for such specialists: crisis counselling skills, emotional support, empathy, communication in extreme conditions, knowledge of military science, and moral and ethical orientation.*

Keywords: *military chaplain, communication, crisis communication, professional military training, military service, psychological support for units.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах ведення війни комунікативні та психологічні компетенції військових капеланів набувають особливого

значення. Здатність ефективно проводити комунікацію із військовослужбовцями, які постійно знаходяться в стані стресу та психологічної напруги; правильно доносити інформацію командирам військових підрозділів; вміння інформувати та підтримувати членів родин військовослужбовців, визначає не лише професійний рівень, а й рівень високої довіри військовослужбовців до такого напрямку діяльності, як душпастирська опіка. Задоволення духовно-релігійних потреб військовослужбовців, працівників складових Сил оборони і членів їх сімей здійснюється через військову капеланську діяльність, що включає в себе такі напрями: душпастирська опіка, релігійно-просвітницька робота, соціально-доброчинна діяльність, консультування командування з релігійних питань [4, с. 19]. Вміння правильно взаємодіяти із військовими та членами їхніх родин стає запорукою стабільних взаємовідносин в колективі, усвідомлення цінностей дій військових на війні, встановлення більш стабільних психологічних станів військовослужбовців. Така практика є визначальною під час війни. Тому професійна підготовка військових капеланів є важливою компонентною військово-професійної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підходи у навчанні військових фахівців – військових капеланів – є новим видом діяльності для вищих військових навчальних закладів. Для реалізації можливостей їхньої підготовки у Збройних силах України створено та підписано «Доктрину задоволення духовно-релігійних потреб особового складу» [4]. Нами зафіксовано невелику частину наукових праць щодо підготовки військових капеланів для забезпечення потреб військових підрозділів та установ. Серед таких: практичний посібник Алана Т. Бейкера «Основи капеланства» є практичним poradником для капеланів, які служать в охороні здоров'я, війську, виправних установах [2]; О. Зуйков «Підготовка капеланів як основа розвитку духовної підтримки в сучасному українському суспільстві» досліджує процес підготовки для соціуму [10]; Національний інститут стратегічних досліджень у статті «Розвиток служби

військових капеланів в Україні» визначає підготовку військових капеланів в контексті сучасних обставин війни, що наполегливо диктують потребу у вдосконаленні суто військових складників Української Армії й у створенні ефективної структури зміцнення морально-психологічного здоров'я та бойового духу військовослужбовців [16, с. 2], В. Бедь. «Служба військового капеланства України: досягнення, виклики та перспективи» піднімає питання щодо необхідності створення міжвідомчої Служби військового капеланства України з врахуванням проблем втілення душпастирської служби на місцях [1], М. Долганова «Історичний досвід створення та функціонування інституту військових капеланів у постсоціалістичних країнах (90-ті роки XX – початок XXI століття)» піднімає питання вдосконалення вітчизняної системи капеланства у Збройних Силах України, необхідністю підвищення мотивації, освіченості, духовних та життєвих орієнтирів військовослужбовців ЗСУ в умовах війни рф проти України [5].

У науковому доробку простежується активне вивчення іноземного досвіду організації та підготовки військових капеланів, що дозволяє визначити орієнтири для розвитку української моделі капеланства в умовах війни. У дослідженні М. Долганової [6] проаналізовано становлення та функціонування інституту військового капеланства у країнах Центрально-Східної Європи, акцентуючи увагу на структурних моделях, нормативних засадах і практиках підготовки капеланів. Результати дослідження дозволяють порівняти європейські підходи з українськими потребами у формуванні професійних та комунікативних компетентностей військових капеланів.

Закордонний досвід душпастирської опіки військовослужбовців у різних арміях світу представлено у праці М. Ващука [3], де проаналізовано провідні моделі підготовки капеланів та механізми їхньої взаємодії з військовими підрозділами. Автор акцентує на можливостях адаптації цих практик для

українського контексту, що має безпосередній зв'язок із формуванням компетентностей, важливих для служби в умовах війни.

У вітчизняних дослідженнях дедалі частіше порушується питання ролі військових капеланів у забезпеченні морально-психологічної підтримки підрозділів та ефективності їхньої діяльності в умовах війни. Особливості діяльності військових капеланів у період російсько-української війни 2014–2022 рр. представлено у дослідженні М. Долганової та І. Чобіт [7], де висвітлено реальні виклики й функції капеланів у бойових умовах. У публікації окреслено ключові професійні та комунікативні навички, які формуються безпосередньо через практичний досвід служіння поряд із військовими.

Вплив військового капеланства на морально-психологічну стійкість та ефективність сил оборони України у 2014–2023 рр. проаналізовано у статті О. Костюка [12]. Автор підкреслює значення підготовки капеланів, їхніх комунікативних умінь і психологічної підтримки, що визначає внесок капеланів у злагодженість і боєздатність військових підрозділів.

Культурну чутливість у кризових комунікаціях під час війни розглянуто у роботі О. Міщенка [14], де окреслено виклики та ефективні комунікативні практики в умовах стресу та небезпеки. Результати дослідження важливі для розуміння того, як військові капелани можуть вибудовувати довірливу й стабілізуючу комунікацію з військовослужбовцями різних культурних і релігійних груп.

Процес інституалізації військового капеланства в Україні ґрунтовно викладено у дослідженні В. Кореневича [11], де висвітлено становлення нормативної бази, моделі підготовки та функції капеланів у секторі безпеки й оборони. Автор розкриває еволюцію вимог до професійних та комунікативних компетентностей капеланів у контексті їх інтеграції в структуру Збройних Сил України.

Сучасний стан служби військових капеланів в Україні проаналізовано у праці О. Шушпаннікова [18], де виокремлено особливості їхньої діяльності та окреслено перспективи подальшого розвитку інституту капеланства. Дослідження підкреслює важливість посилення професійної підготовки, зокрема комунікативних і психологічних компетентностей капеланів у контексті воєнних викликів.

Питання збереження психічного здоров'я військовослужбовців висвітлено у публікації Н. Жигайло та Н. Коструби [8], де розглянуто роль військових капеланів у психологічній підтримці, профілактиці стресових розладів і формуванні навичок ефективної комунікації в підрозділах. У дослідженні підкреслено важливість залучення капеланів до заходів із підтримання емоційної стійкості військових.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри активізацію досліджень щодо становлення інституту військового капеланства, його інституалізації та нормативно-правового забезпечення питання цілеспрямованого формування комунікативних компетентностей військових капеланів у системі військової освіти залишається опрацьованим фрагментарно. У наукових працях переважає фокус на організаційних моделях служби та загальних завданнях душпастирської опіки, тоді як механізми навчання кризовій комунікації, роботі з військовими у стані бойового стресу та взаємодії з родинами розкриті недостатньо. Не сформовано цілісну компетентнісну модель військового капелана як суб'єкта комунікації в підрозділі, бракує узгоджених підходів до змісту й структури комунікативних умінь, а також системи оцінювання результатів їх формування, що зумовлює потребу в міждисциплінарному дослідженні та уточненні теоретичних і методичних засад підготовки таких фахівців.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є наукове обґрунтування важливості підготовки військових капеланів в умовах

повномасштабної війни на території України. Важливо звернути увагу на такий вид діяльності військових капеланів, як всебічна підтримка військовослужбовців в зоні проведення активних бойових дій. Розкрити етапи та специфіку підготовки військових капеланів в різні етапи війни на території України. Дослідити та надати специфіку навчання офіцерів душпастирської опіки для потреб інституцій сектору безпеки і оборони України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Починаючи з 2014 року капелани всіх конфесій перебували із військовими як на місцях постійної дислокації, так і в зоні бойових дій на добровільних, волонтерських засадах. Законодавством, зокрема Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» не було передбачено посад. З перших днів війни Департамент військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ завдяки напрацьованій мережі військових капеланів організував логістичні центри, які доправляли гуманітарну допомогу для потреб військових та цивільних осіб на прифронтових територіях [5, с. 150]. Згідно з Законом України «Про службу військового капеланства» від 30 листопада 2021 р. військові священники отримали мандат на право здійснення військової капеланської діяльності, уклали контракт про проходження військової служби на посадах осіб офіцерського складу, відтак набули права здійснювати військову капеланську діяльність у підрозділах Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державній прикордонній службі України, Державній спеціальній службі транспорту України та інших військових формувань [5, с. 150].

Для отримання можливості вести служіння на території військової частини чи підрозділу, священнослужитель має отримати військове звання та пройти курси підвищення кваліфікації. Перші збори з підготовки представників Церков та релігійних організацій пройшли в Пущі-Водиці у 2014 році [13]. Перші курси військових капеланів для Збройних Сил України розпочалися у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

[17]. У курсах підготовки військових капеланів взяли участь 24 священнослужителі, серед яких християни — представники православних конфесій, греко- та римо-католики, євангельські християни — баптисти, п'ятидесятники, євангелісти, а також капелани-імами [17]. Проте це не дало змоги посісти відповідні офіцерські посади. І лише з введенням в дію Закону України «Про Службу військового капеланства» [9] у військах з'явилася можливість проходити службу на військових посадах. Курси для офіцерів-священнослужителів були започатковані в квітні 2023 року на базі Центру підготовки капеланів Військового інституту КНУ імені Тараса Шевченка. У відповідності до статті 8 Закону України [9] військові капелани проходять навчання за спеціальною програмою відповідно у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти.

Сучасна програма передбачає два блоки навчальних дисциплін. Перший блок – загальновійськова підготовка (зокрема, заходи безпеки; статuti ЗС України; основи військового законодавства та міжнародне гуманітарне право; військова педагогіка та основи ораторського мистецтва; військове лідерство; інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері;) [5, с. 152]. Другий блок – фахова підготовка (військове капеланство у системі державно-церковних відносин в Україні; історичні передумови та інституалізація військової капеланської служби; статус капелана та засади його діяльності. Етичний вимір військової професії; основи військової капеланської діяльності щодо забезпечення задоволення духовно-релігійних потреб особового складу) [5, с. 153].

Сучасна модель компетентностей, розроблена в Центрі підготовки капеланів, має три складові. 1. Ціннісно-соціальний компонент включає психологічну підготовку, розвиток етичної свідомості, усвідомлення власної

ролі як морального авторитету в армії. 2. Когнітивно-інформаційний компонент передбачає засвоєння теоретичних знань з гуманітарного права, релігієзнавства, основ богослов'я. 3. Діяльнісно-організаційний компонент охоплює спеціалізовані знання з військової капеланської служби, основ військового законодавства, інтегровані навички кризового консультування [15, с. 9].

Якщо розглянути загальні компетенції священнослужителя особистісні («служитель», «пастор», «заступник», «цілитель», «вчитель»), й ті, які від нього очікують в установі («забезпечення», «сприяння», «порадництво», «піклування») не співпадають [2, с. 50]. Так відбувається тому, що лише через усвідомлення першого етапу можна перейти до другого. Адже «Капеланство – це священне покликання, яке потребує здібних і дуже вправних служителів, завжди готовим відповідати очікуванням установи» [2, с. 51]. В умовах війни «установами» виступають військові колективи. Їхня діяльність окреслюється виконанням бойових завдань, перемовинами щодо обмінів військовополоненими, втратами побратимів, вбивство ворогом мирного населення. Це та реальність, яка межує на грані між розпачем і психологічною стійкістю, між страхом та вірою в Перемогу, між болем втрат та стійкістю на бойових позиціях.

Тому практики, які набувають військові капелани на сучасному етапі навчання покликані розвивати стійкість до реалій та наслідків війни. Навчання психологічної підготовки дає можливість розуміти психологічний стан військовослужбовців, наслідки стресу, травм (зокрема ПТСР), моральних ран, горя, залежностей [15, с. 11]. Знання, які набувають на курсах, включають наступні компоненти: механізми психологічного захисту та адаптації до бойових умов, кризового консультування. Серед практичної складової – розвиток стресостійкості через техніки релаксації (прогресивна м'язова релаксація за Джекобсоном, Mindfulness), техніки простукування (тепінгу) травми, техніка емоційної свободи, дихальні вправи, розвиток навичок психологічної

самодопомоги (традиційні лікувальні прийоми східних шкіл бойових мистецтв), розвиток дивергентного типу мислення, що дозволяє мислити багатовимірно (методика Едварда де Боно) [15, с. 12]. Щодо умінь публічних виступів капелани на практиці відпрацьовують моделі поведінки під час публічних виступів, закріплюють знання щодо алгоритмів переконання для аудиторії. Створюють тексти для переконливих промов за схемою «прямого доказу», «непрямого доказу», «презентаційна структура». Враховуючи вимоги до капеланів, окрім душпастирської опіки, у спектр їх копетентностей входять такі напрямки, як вплив на воїнів після виконання бойового завдання, спонукання до якісного виконання завдань, надихати не зупинятися та вірити у власні сили.

Висновки. Комунікативні компетентності військових капеланів є ключовими, що характеризують рівень професійної діяльності. В умовах ведення повномасштабної війни інститут військового капеланства був впроваджений на законодавчому рівні, всі інституції сектору безпеки і оборони України отримали відповідні посади задля забезпечення душпастирської опіки у військових колективах. Особливо вагомим був цей крок в умовах повномасштабного вторгнення, коли підрозділам потрібна була вагома підтримка. Служба військового капелана передбачає не лише ведення літургій та проповідей, а й безпосередню психологічну допомогу. Тому формування відповідних комунікативних навичок є визначальним пріоритетом у підготовці військових капеланів, як військових лідерів, психологів, людей, які несуть світло та правду у вир війни проти ворога.

Список використаних джерел

1. Бедь В. Служба військового капеланства України: досягнення, виклики та перспективи. *Карпатський університет імені Августина Волошина*. 2023. Вип. 1(37). URL: <https://kau.com.ua/sluzhba-vijskovoho-kapelanstva-ukrainy-dosiahnennia-vyklyky-ta-perspektyvy/>

2. Бейкер А. Основи капеланства: практичний посібник. Київ: Mission Eurasia, 2025. 408 с.
3. Ващук М. М. Закордонний досвід у здійсненні душпастирської опіки військовослужбовців та можливості його використання для України. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2020. № 38. С. 56–65. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/krok-university-law-journal/article/download/247/210>
4. Доктрина задоволення духовно-релігійних потреб особового складу. Збройні Сили України, 2025. 39 с.
5. Долганова М. В., Резнікова Н. В. Історичний досвід створення та функціонування інституту військових капеланів у постсоціалістичних країнах (90-ті роки ХХ – початок ХХІ століття): дис. ... д-ра філософії: 032. Львів, 2025. 201 с.
6. Долганова М. В. Особливості діяльності інституту військових капеланів в країнах Центрально-Східної Європи. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2022. Т. 33, № 6. С. 7–15. URL: http://pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/6_2022/2.pdf
7. Долганова М. В., Чобіт І. Р. Особливості діяльності військових капеланів під час російсько-української війни (2014–2022 рр.). *Військово-науковий вісник*. 2022. Вип. 38. С. 167–181. URL: <http://vnv.asv.gov.ua/article/download/266703/262667>
8. Жигайло Н. І., Коструба Н. С. Залученість служби військового капеланства до заходів зі збереження психічного здоров'я військовослужбовців. *Перспективи та інновації науки (Педагогіка, Психологія, Медицина)*. 2022. № 12(17). URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21693/1/2913-text-2931-1-10-20221120.pdf>
9. Закон України «Про Службу військового капеланства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text>

10. Зуйков О. В. Підготовка капеланів як основа розвитку духовної підтримки в сучасному українському суспільстві. *Культурологічний альманах*. 2025. Вип. 2(14). С. 29–36.
11. Кореневич В. М. Інституалізація військового капеланства. *Drahomanov Ukrainian State University*. 2025. С. 125. URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/bitstreams/621f467e-9c41-4800-91de-abfb6d347fbc/download#page=125>
12. Костюк О. В. Вплив капеланства на стабільність та ефективність сил оборони України в контексті військових дій 2014–2023 років. *Українська полоністика*. 2023. № 21. С. 63–73. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/41418/1/9.pdf>
13. Міноборони вперше проводить навчання для військових капеланів українських Церков та релігійних організацій. *Релігійно-інформаційна служба України*. 2014. URL: https://risu.ua/minoboroni-vpershe-provodit-navchannya-dlya-viyskovih-kapelaniv-ukrajinskih-cerkov-ta-religiynih-organizacij_n68291
14. Міщенко О. В. Культурна чутливість у кризових комунікаціях під час війни: виклики та продуктивні практики. *Вчені записки*. 2024. № 43. URL: http://pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/6_2024/6_2024.pdf#page=49
15. Підготовка сучасних військових капеланів: виклики, партнерство, перспективи. Міжнародна науково-практична онлайн-конференція освітян, науковців, представників релігійних організацій, військових капеланів: тези доповідей. 2025. 100 с.
16. Розвиток служби військових капеланів в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2025. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/rozvytok-sluzhby-viyskovykh-kapelaniv-v-ukrayini>
17. У Львові розпочалися пілотні курси підготовки військових капеланів. *Львівський портал*. 2017. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2017/01/31/u-lvovi-rozpochalisya-pilotni-kursi-pidgotovki-viyskovih-kapelaniv>

18. Шушпанніков О. М. Служба військових капеланів в Україні: особливості та перспективи. *Drahomanov Ukrainian State University*. 2024. С. 26.
URL: <https://enpuir.udu.edu.ua/bitstreams/7df4994b-ca2d-4cdb-a957-2cc10fde7d2a/download#page=26>